

نشست امام جواد علیه السلام و ویژگی های امامت آن حضرت

آیت الله علی رضایی تهرانی

مؤسسه مطالعات راهبردی علوم و معارف اسلام

۱۳۹۰/۰۸/۰۵ هجری شمسی

۱۴۲۳/۱۱/۲۹ هجری قمری

«أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ»
بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

«الْحَمْدُ لِلَّهِ وَالصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ وَآلِهِ آلِ اللَّهِ وَاللَّعْنُ عَلَى أَعْدَائِهِمْ أَعْدَاءِ اللَّهِ إِلَى يَوْمِ لِقَاءِ اللَّهِ؛»

موضوع بحثی که برای حقیر در این جلسه محترم در نظر گرفته شده است "ویژگی های زندگی و حیات جواد الائمه علیهم السلام" است که مثل فردایی سالروز شهادت حضرت است. ابتدا یک زندگینامه اجمالی از زندگی حضرت مختصراً خدمت عزیزان عرض می کنم تا بر بحث اصلی درآمدی باشد؛

نام مبارکشان سمی {و هم نام} رسول الله "محمد" است؛ کنیه "ابوجعفر" که البته در کتاب های حدیثی ابوجعفر ثانی گفته می شود تا با امام باقر علیه السلام اشتباه نشود و اگر در جایی مطلق گفته شد و احتمال اشتباه بود به مانند همه موارد دیگر از طبقه، امام را تشخیص می دهیم که آیا ابوجعفر است یا ابوجعفر دوم علیهما السلام؟ طبقه یعنی راوی و مروی عنه، با بررسی راویان و مروی عنه می توانیم تشخیص دهیم کدام ابوجعفر مراد است؛

القاب مشهور حضرت جواد است و تقی، البته جواد مشهورترین لقب حضرت است، مختار، منتجب، مرتضی، قانع و عالم نیز القاب حضرت هستند؛ پدرشان "علی بن موسی الرضا" است؛

مادرشان کنیزند به نام "سبیکه" اهل نوبه که نوبه شهری است در جنوب مصر از ریشه و تبار "ماریه قبطیه" همسر محبوب رسول گرامی اسلام که هدیه پادشاه مصر به پیامبر بود البته امام رضا علیه السلام او را خیزران هم می نامیدند.

این خانم در کلام رسول الله به خوبی یاد شده و نام خیری از او هست که پیغمبر فرمودند: «بِأَبِي ابْنِ خَيْرَةَ الْإِمَاءِ الْكُوَيْبَةِ الطَّيِّبَةِ»، یعنی پدرم فدای آن کسی که بهترین کنیزان که اهل نوبه است و بسیار پاک است و این شهادت رسول الله است بر طهارت و مقام امام جواد علیه السلام؛

نقش انگشتی شان «نعم القادر الله»، مستحضرنده عزیزان انگشت در زمان گذشته به جای امضا به کار می رفته است و خاتم بوده است؛ یعنی «مَا يُخْتَرُ بِهِ»، یعنی با آن امضا می کردند، لذا نقش انگشتی خیلی مورد توجه بوده است؛

زمان ولادتشان اختلافی است که نوزده ماه رمضان است یا دهم رجب صد و نود و پنج هجری یعنی در سال ولادت اختلافی نیست اگرچه در ماه ولادت اختلاف است؛ مکان ولادت مدینه منوره است؛

زمان شهادت و مدت عمرشان اختلافی است که سی ام ذی قعدة را معمولاً ترجیح می دهند؛

زمان انتقال امامت سن هشت سالگی است که در ویژگی های حضرت به این مسئله بازمی گردیم ان شاء الله؛

حضرت زانی داشتند که از این زنان دوازده فرزند دارند؛

از پسران، امام هادی علیه السلام، ابو احمد موسی مبرقع (کسی است که سادات رضوی از نسل او هستند)، ابو احمد حسین و ابو موسی عمران پسران حضرت اند؛

و تعدادی دختران حضرت اند فاطمه، خدیجه، ام کلثوم و حکیمه که برخی دیگر بعضی دیگر را اضافه کردند. اشهر دختران حضرت حکیمه خاتون است که قابله امام زمان علیه السلام است و حکیمه در عسکریه در سامرا دفن است و سه تن از دختران امام جواد علیه السلام در کنار حضرت معصومه سلام الله علیها دفن هستند. حرم حضرت

معصومه سلام الله علیها مشرف می‌شوید به این صورت باید سلام داد: «السَّلَامُ عَلَیْكَنَّ یَابَنَاتِ رَسُولِ اللَّهِ»، چون آنجا علاوه بر حضرت معصومه سه تن از دختران امام جواد علیه السلام نیز دفن هستند چه اینکه موسی مبرقع نیز در قم دفن شده است؛

تعداد شاگردان حضرت را ۱۱۰ نفر دانستند با توجه به اختناقی که در آن زمان وجود داشته است؛ تعداد احادیث امام جواد علیه السلام طبق احصا و شمارشی که عزیز دلمان جناب آقای عطاردی در مسند «الإمام الجواد أبو جعفر محمد بن علی الرضا علیهما السلام» دارند ۲۵۰ حدیث از حضرت نقل شده که می‌بینید هم شاگردان اندک‌اند هم تعداد روایات اندک است به خاطر همین وضعیتی که در آن زمان وجود داشته است ۲؛ اما در کنار شیعیان سنیانی هم از حضرت نقل روایت دارند چه با واسطه چه بدون واسطه؛ مشهورترین اینها خطیب بغداد است او در تاریخ بغداد جلد سوم صفحه ۵۴ تعدادی روایت را با سند خودش از امام جواد علیه السلام نقل

می‌کند ۳، عبدالعزیز بن اخضر جنابزی در «معالم العترة الطاهرة ۴» و دیگران؛ اما در میان شاگردان حضرت تعدادی برجسته‌اند من جمله حضرت عبدالعظیم حسنی که تهرانی‌ها به زیارتش مفتخرند؛ علی بن مهزیار، احمد بن محمد بن ابی نصر بزندی که اینها بعضاً شاگردان مشترک امام رضا و امام جواد علیهما السلام هستند، زکریا بن آدم که او در قم دفن است و وقتی می‌خواست از قم بیرون بیاید امام معصوم نامه نوشت: «بیرون نیا! إِنَّكَ أَمَانٌ لِأَهْلِ قُمْ حَيًّا وَمَيِّتًا ۵».

چون تو چه زنده باشی چه قبرت در قم باشد، این مایه امان اهل قم است در قبرستان «شیخان» مدفون است به دستور مرحوم آیت الله گلپایگانی روی قبر ایشان سنگ جدیدی با عبارات جدید گذاشته شد. محمد بن اسمعیل بن بزی، حسین بن سعید اهوازی که بسیاری از احکام را از کتاب‌های او داریم، احمد بن محمد بن خالد برقی کتاب مشهورش در دسترس است اینها شاگردان برجسته امام جواد علیه السلام هستند؛ مدت امامت ۱۷ سال است و با دو تن از خلفای بنی عباس هم عصرند اول با مأمون مدت ۱۵ سال و ۲ سال هم با معتصم که بعد از مأمون خلیفه شد.

این مختصری بود از زندگی عمومی امام جواد علیه السلام.

اما آنچه که بیشتر می‌خواستیم بحث و بررسی داشته باشیم ویژگی‌های امام جواد علیه السلام است؛

من چند ویژگی اینجا نوشتم که خدمت عزیزان عرض می‌کنم؛

در همایشی که برای امام صادق علیه السلام (با عنوان امام صادق علیه السلام و علوم عقلی ۶) برگزار شد عرض کردیم که ائمه اطهار علیهم السلام دوازده نفرند، دوازده نور پاک هستند از دیدگاه شیعه به عنوان یک انسان ۲۵۰ ساله در نظر گرفته می‌شود ۷؛ یعنی تفاوت‌های شخصیتی ائمه علیهم السلام هیچ نقشی در حجیت قول، رفتار و کردار آنها ندارد؛ کلام امام حسن عسکری علیه السلام برای ما کلام رسول الله صلی الله علیه و آله است، کلام امام هادی علیه السلام همان کلام امیرالمؤمنین است و هیچ تفاوتی از این جهت ندارند زیرا «كُلُّهُمْ نُورٌ وَاحِدٌ».

اما اولاً چون در صدد الگوگیری هستیم و ثانیاً چون شرایط زمانی و مکانی در رفتارهای خارجی اهل بیت عصمت و طهارت علیهم السلام تأثیرگذاری داشته، باید هر کدام از اهل بیت علیهم السلام و هر کدام از امامان معصوم را به صورت یک پرونده جدا مورد توجه قرار بدهیم تا بتوانیم الگوبرداری کنیم؛

از باب نمونه عرض می‌کنم ما در تاریخ زندگی اهل بیت عصمت و طهارت علیهم السلام صلح حسنی و قیام حسینی داریم چه اینکه امام حسن علیه السلام قیام دارد و امام حسین علیه السلام هم صلح دارد و ایشان ده سال بعد از شهادت امام حسن علیه السلام در حال صلح به سر برده است چه اینکه در آغاز خلافت امام مجتبی علیه السلام جنگ و لشکرکشی داریم این تفاوت عملکردها که عمدتاً به تفاوت شرایط زمانی و مکانی برمی‌گردد باید مورد لحاظ قرار بگیرد که بتوانیم الگوبرداری کنیم سر اینکه به ویژگی‌های هر امامی می‌پردازیم و خصوصیات زمان او را در نظر می‌گیریم این است.

اولین ویژگی امام جواد علیه السلام مطلبی است که در روایات بر آن تأکید شده است با این عنوان که در اسلام طبق تعبیری و در شیعه طبق تعبیر دیگر، مولودی بابرکت‌تر از امام جواد علیه السلام به دنیا نیامده مواردش فراوان

است من بعضی را یادداشت کردم از خود امام رضا علیه السلام خطاب به یحیی: «يَا يَحْيَى هَذَا الْمَوْلُودُ الَّذِي لَمْ يُولَدْ فِي الْإِسْلَامِ مِثْلَهُ مَوْلُودٌ أَعْظَمُ بَرَكَةً عَلَى شِيعَتِنَا مِنْهُ ۸»؛ در روایت دیگر «هَذَا الْمَوْلُودُ الَّذِي لَمْ يُولَدْ مَوْلُودٌ أَعْظَمُ بَرَكَةً عَلَى

شِيعَتَنَا مِنْهُ»^۹ در روایت دیگر تعبیر فرق می کند «الَّذِي لَمْ يُوَلِّدْ فِي الْإِسْلَامِ...».

در جاهای مختلفی مرحوم مجلسی این روایات را نقل کرده است این یکی از ویژگی ها است؛ تعبیر این است: «لَمْ يُوَلِّدْ فِي الْإِسْلَامِ»، یا «لَمْ يُوَلِّدْ مَوْلُودًا عَظُمَ بَرَكَةٌ عَلَى شِيعَتِنَا مِنْهُ»؛ معنای آن چیست؟ چرا «عَظُمَ بَرَكَةٌ»، پربرت تر از امام جواد علیه السلام به دنیا نیامده است؟ چند علت برای این مطلب به ذهن می رسد که خدمت عزیزان عرض می کنم؛

اولین علت که شاید بیشتر از همه به ذهن نزدیک است این که طبق نظر مشهور {امام رضا علیه السلام} فرزندی به غیر از امام جواد علیه السلام ندارند و امام رضا علیه السلام بسیار دیر فرزنددار شدند؛ این دیر متولد شدن فرزند پسر برای امام رضا علیه السلام در فرهنگ شیعیان زمان که امامت در نسل علی بن ابی طالب علیهما السلام از طریق امام حسین علیه السلام تا امام زمان علیه السلام ادامه داشته است دغدغه ایجاد کرد هم در دوستان و هم باعث خوشحالی شد در دشمنان یعنی امام رضا علیه السلام متهم شد به همان چیزی که رسول الله صلی الله علیه و آله متهم شد تحت عنوان ابتر بودن که امام شیعه ابتر است و فرزند پسر ندارد پس امامت منقرض شد، پس خط بطلانی بر همه آنچه شیعه می گفت که پیغمبر فرمود: «دوازده جانشین دارم همه از قریش اند» و اسامی آنها را گفته است همه از بین رفت.

آن قدر این شبهه قوی بود که وقتی امام جواد علیه السلام متولد شد دشمنان دست از ادامه شبهه پراکنی برنداشتند و ادامه دادند و این کار کشید به آنجا که در مکاسب مرحوم شیخ انصاری هم در بخش مکاسب محرمه عزیزان خوانده اند که امام رضا علیه السلام تن بدهد به حکم قیافه شناسان با این که تبعیت از حکم قیافه شناسان مجاز نیست و حضرت هم تن دادند و قیافه شناسان آمدند و امام جواد علیه السلام را به امام رضا علیه السلام ملحق کردند و منتسب کردند، با به دنیا آمدن امام جواد علیه السلام شبهه ابتر بودن علی بن موسی الرضا علیه السلام که اصل جریان امامت را زیر سؤال می برد از بین رفت و لذا تعبیر تاریخ این است که یکپارچه شیعیان خوشحال شدند، مدینه خوشحال شد، خود علی بن موسی الرضا علیه السلام بسیار مسرور و خوشحال شد.

عرض کردم این دیر تولد یافتن امام جواد علیه السلام باعث شد حتی شیعیان هم در این زمینه به شبهه افتادند در جلد سی و پنج بحار الانوار اگر نگاه بکنید همان جلد و بخشی جلد ۵۰ صفحات ۲۱، ۲۴ و ۳۵ روایات متعددی در این زمینه وجود دارد.

دومین عامل مبروک بودن این ولادت این بود که با تولد امام جواد علیه السلام و با توجه به شخصیت امام رضا علیه السلام که در شیعه بسیار جا افتاده بود و برای همه جا افتاده بود مسئله امامت در کودکی که در امامان بعدی هم کم و بیش نمود پیدا کرد مثل امام زمان علیه السلام این مسئله حل شد و این بسیار مسئله قابل توجه و دقت بود، مخصوصاً با توجه به اینکه شیعه می خواست سالیان درازی با امامت امامی غایب خود را همراه کند که آن امام غایب در صغر سن به امامت رسیده بود.

حل این مشکل و این معضل که امامت می تواند در یک کودک قرار بگیرد و کودک می تواند امام باشد با ولادت امام جواد علیه السلام و با به دنیا آمدن حضرت مورد حل قرار گرفت که عرض کردم در امامان بعدی هم این مسئله وجود داشت به همین مسئله در خود روایات ما اشاره شده است بحار الانوار جلد ۵۰ صفحه ۳۴ و ۳۵؛

سومین عامل برکت ولادت امام جواد علیه السلام این است که به برکت جوادالائمه علیه السلام شهادت علی بن موسی الرضا علیه السلام افشا شد بعداً ان شاء الله عرض خواهم کرد با تمام تلاشی که مأمون انجام داد که با کارهایی که می کند نهضت های علویین را کنترل کند ما در زمان امام جواد علیه السلام چند نهضت قدر داریم این نهضت ها در تاریخ مورد عنایت و توجه است، داستانش آمده است و من هم داستان این نهضت را نقل کرده ام و قیام های علویین را در زمان امام جواد علیه السلام مانند نهضتی در کوفه، یمن، مرو و طالقان داریم و اینها باعث شده است که مأمون در بعضی از موارد فرماندار عوض کند، گاه بر شیعیان سخت بگیرد و این نهضت ها همه در زمان امام جواد علیه السلام اتفاق افتاده است با اینکه مأمون به هیچ وجه دوست نداشت به عنوان قاتل امام رضا علیه السلام شناخته شود و با امام جواد علیه السلام این مطلب روشن و مبرهن شد؛

نکته چهارم استثنایی بودن این خاندان بر همه کس مبرهن شد؛ مشکلی که با بعضی از اهل سنت داریم همین است بسیاری از اهل سنت از امام باقر، امام صادق و امام کاظم علیهم السلام روایت دارند؛ یعنی در دیدگاه آنها امام باقر علیه السلام می نشیند در کنار سایر علما و مفسرین و فقها.

این نکته که این خاندان استثنایی هستند با ولادت امام جواد علیه السلام مبرهن شد وقتی امام رضا با جاثلیق مناظره

می‌کند چهل، پنجاه سال حضرت سن دارد؛ ولی وقتی یک کودک هشت، نه ساله با یحیی بن اکثم قاضی القضاة مناظره می‌کند و او را به خاک می‌کشد و او کم‌وبیش مرید حضرت می‌شود تا حدی که در مسجدالنبی جلوی امام جواد علیه السلام را می‌گیرد و تعداد زیادی سؤال می‌کند و بعد می‌گوید یک سؤال دارم خجالت می‌کشم، حضرت می‌فرماید: «می‌خواهی به تو خبر بدهم؟ می‌خواهی بررسی امام الان کیست؟» می‌گوید: «بله سؤال من همین است.» حضرت می‌فرماید: «من هستم.»

به حضرت عرض می‌کند: «دلیلی بر این مطلب هست؟» فرمودند: «بله.» امام جواد علیه السلام عصایی در دست داشتند عصا را جلو یحیی بن اکثم قرار می‌دهند عصا شروع می‌کند به سخن گفتن: «إِنَّهُ مَوْلَايَ {إِمَامُهُذَا الزَّمَانِ} وَ هُوَ الْحَبَّةُ ۱۰.» مولای من جوادالائمه است و حجت خدا امروز اوست.

این استثنایی بودن این خاندان بر همه کس با این ولادت و با امام جواد علیه السلام روشن شد. یک اشکالی اینجا به ذهن می‌رسد که باید پاسخ داد این است که گفته می‌شود که ما در میان کسانی که در اسلام متولد شدند امام مجتبی و امام حسین علیهما السلام را داریم و خود فاطمه زهرا سلام الله علیها، اینها در زمان اسلام متولد شدند چطور در این روایات گفته شده است که «لَمْ يُوَلَّدْ فِي الْإِسْلَامِ» اگر بخواهیم در نظر بگیریم بالاخره پنج تن آل عبا علیهم السلام از نظر شرافت وجودی مقداری فضیلت دارند طبق تصریح خود روایات؛

جواب‌های متعددی قابل ارائه است یکی از جواب‌ها این است که در این روایات خود ولادت و اصل قدم به عالم گذاشتن تأکید شده است؛ یعنی آنچه که در این روایات مورد عنایت است پدیده به دنیا آمدن است؛ می‌بینیم آنچه که ویژگی‌های پدیده به دنیا آمدن در ولادت امام جواد علیه السلام اتفاق افتاده است شاید در سایر ولادت‌ها به این شفافیت و بروز نیست که با ولادت امام جواد علیه السلام شبهه ابتر بودن امام رضا علیه السلام برطرف شد با ولادت امام جواد علیه السلام بسیاری از فوایدی که الان عرض کردم مورد تثبیت قرار گرفت؛

ویژگی‌های امام جواد علیه السلام را عرض می‌کردیم؛ ویژگی دوم اینکه در میان ائمه اطهار علیهم السلام، امام جواد علیه السلام کم‌عمرترین هستند؛ می‌دانید که در هنگام شهادت ۲۵ سال بیشتر ندارد و با این عمر کم وقتی وارد دربار مأمون یا معتصم می‌شود همه به احترام برمی‌خیزند به خاطر آن وقار، عصمت و نور امامت است؛

ویژگی سوم در میان ائمه، تنها امامی است که در فرزند بودنش برای پدرش تشکیک شده است و نه از طرف دشمن تشکیک شده است؛ بلکه از طرف دوستان نیز تشکیک شده است آنچه در روایات آمده شیعیان حتی خویشاوندان امام رضا علیه السلام در این زمینه تشکیک کردند بخصوص بنی الحسن که از زمان امام صادق علیه السلام با این تیره در جریان امامت خالی از مشکل نبودیم؛

چهارم تنها امامی که قبل از بلوغ ازدواج کرده است به صورت یک ازدواج تحمیلی؛ ازدواج امام جواد علیه السلام با ام فضل دقیقاً به مانند پذیرفتن ولایتعهدی امام رضا علیه السلام است در زمان مأمون و به این مطلب خود امام جواد علیه السلام تصریح کرده است، پس تنها امامی است که قبل از بلوغ ازدواج کرده است؛

این نکته را کمی توضیح بدهم، چرا مأمون به این ازدواج اصرار داشت؟ نکته قابل توجهی است! اهداف مأمون از تزویج ام فضل چیست؟

اولین هدفی که دنبال می‌کرد رفع اتهام قتل امام رضا علیه السلام؛ بعد از شهادت امام رضا علیه السلام به سرعت با تمام ظاهرسازی‌هایی که مأمون کرد که در تشییع جنازه امام رضا علیه السلام با پای پیاده گل به سر مالید، گریبان چاک کرد و پشت جنازه می‌دوید که اینها در تاریخ آمده است با همه اینها شیعیان که کیس {و زرنگ} هستند ذاتاً، فهمیدند مأمون قاتل علی بن موسی علیه السلام است بخصوص اباصلت از جریانات مطلع بود و گوشه‌وکنار هم گفته بود؛ همین گفتن باعث شد که به زندان افتاد و یک سال در زندان مأمون بود و بعد از یک سال متوسل شد به امام جواد علیه السلام و حضرت با اعجاز او را از زندان بیرون آوردند و به او فرمودند: {«فَقَرِّفَانَهُمْ لَا يَرَوْنَكَ وَ لَا تَلْتَقِي مَعَهُمْ بَعْدَ يَوْمِكَ.»} {نه تو مأمون را می‌بینی و نه او تو را می‌بیند؛

پس اولین هدف از این ازدواج رفع اتهام قتل امام رضا علیه السلام است که مردم بگویند اگر او می‌خواست پدر را بکشد و با او دشمنی داشت چرا پسرش را داماد خود بگیرد!

دومین هدف مأمون گماشتن یک جاسوس همیشگی در کنار امام شیعیان است؛ اخصّ خواصّ یک انسان همسر اوست که به همه چیز او مطلع است وقتی همسر یک نفر جاسوس شد، یعنی او دارد در کنار یک جاسوس دائمی زندگی می‌کند و این یکی از مهم‌ترین اهداف مأمون بود و در کتابی دیدم و در خبری دیدم که مأمون به ام

فضل گفته بود هفته‌ای یکبار باید گزارش زندگی شخصی امام جواد علیه‌السلام را به من بگویی؛ مانند ارتباطات و نامه‌های او.

در این فضا که یک جاسوس دائمی کنار انسان است امام جواد علیه‌السلام سیستم وکالت که از زمان موسی بن جعفر علیهما‌السلام بود را چنان عالی مدیریت کرد در اهواز، بصره، کوفه، قم و در جاهای مختلف جهان اسلام امام وکیل دارد وکلای قدری دارد که این وکلا اسمشان در تاریخ آمده کارهایشان، خدماتشان با اینکه در کنار ام الفضل دارند زندگی می‌کنند؛

سوم ساکت نگاه داشتن شیعیان و انقلابیون با این عنوان که جوادالائمه علیه‌السلام داماد خلیفه است، شوهر دختر اوست، به دربار نزدیک است پس چرا قیام کنیم؟ این ذهنیت دقیقاً همان هدفی است که در ولایت‌عهدی امام رضا علیه‌السلام دنبال می‌شد با این ازدواج می‌خواست دنبال شود؛

چهارم که از همه زشت‌تر و پست‌تر بود مصادره امامت بود؛ نیت مأمون این بود که جوادالائمه به‌خاطر اینکه ام فضل دختر خلیفه است و دختر امپراتور اسلامی است حتماً امام جواد علیه‌السلام با دختر دیگر و زن دیگری ازدواج نمی‌کند پس تک‌همسر خواهد بود و جریان امامت هم که قطع نمی‌شود پس امام جواد علیه‌السلام از ام فضل فرزند پسر خواهد داشت و او امام بعدی است؛ یعنی سلطنت و امامت، در مشت داشتن هر دو را، چون به تعبیر مرحوم شهید مطهری: «بدون شک مأمون از علمای شیعه است شکی در آن نیست و بدون شک مأمون شیعه دوازده‌امامی است.» اصرار دارند مأمون از نظر اعتقادی معتزلی است، اعتزال مکتب سیاسی دربار است و الا مأمون شیعه است به تعبیر مرحوم شهید مطهری: «مأمون در مناظره‌ای که با علمای اهل سنت دارد به‌گونه‌ای ظاهر شده که کمتر عالم شیعی این قدرت مناظره کرده بر خلافت امیرالمؤمنین علیه‌السلام، متنها مأمون شیعه امام کش است.» مثل آن تعبیری که در فارسی داریم می‌گوییم «سید جد به کمر زده»، مأمون نیز شیعه امام کش است و مشکلی نیست از نظر اعتقادی شیعه است تصریح می‌کند «عَلَّمَنِي أَبِي» پدرم تشیع را به من یاد داد؛ زیرا در جریانی که هارون رفته بود و در آنجا با موسی بن جعفر علیه‌السلام ملاقات کرد که جریان مشهوری است بدون شک شیعه است و برخوردش با امام جواد علیه‌السلام برخوردی است که یک شیعه با امام می‌کند که علم لدنی دارد، خاصه رسول‌الله صلی الله علیه و آله است، وصی رسول‌الله صلی الله علیه و آله است و لذا است چون می‌داند این سلسله قطع نمی‌شود و این را از خود امام رضا علیه‌السلام شنیده و از امام جواد علیه‌السلام مطلع است ام فضل را داده که از او فرزند پسری داشته باشد و سلطنت و امامت هر دو در چنگ او باشد خدا هم که بیکار ننشسته است امام جواد علیه‌السلام با ام فضل ده، دوازده سال زندگی کردند؛ اما از فرزند خبری نیست، فرزند از همسر دیگری است؛ چون امام جواد علیه‌السلام همسر دیگری هم اختیار کردند، آن هم داستانی دارد که مأمون برآشفت که نمی‌خواهم به آن وارد بشوم؛

پنجم که همان هدفی است که راجع به امام رضا علیه‌السلام پیگیری می‌شد آلوده کردن امام به دربار است؛ هنر اصلی مأمون این بود که بگوید علی بن موسی الرضا علیه‌السلام انسانی است که «آب ندیده و الا شناگر ماهری است» و وقتی حضرت امام رضا علیه‌السلام را کشیده به دربار و همچنین امام جواد علیه‌السلام را کشیده به دربار کار دارد.

یک نمونه از امام رضا علیه‌السلام و یک نمونه از امام جواد علیه‌السلام عرض کنم؛ نمونه‌ای که از امام رضا علیه‌السلام است همان داستان مشهور که در روز معینی مأمون امام رضا علیه‌السلام را دعوت کرد که با او ملاقاتی داشته باشد، تاریخ نوشته است امام رضا علیه‌السلام وقتی درب خانه را باز کردند دیدند از درب منزل تا تخت مأمون هزار کنیز دو طرف یعنی پانصد کنیز سمت راست و پانصد کنیز سمت چپ قدم‌به‌قدم ایستادند تعبیر تاریخ این است با لباس بدن نما «وَبِيَدِكُمْ وَاحِدَةٌ مِنْهُنَّ طَاقَةٌ رِيحَانٌ»، و هر کدام یک شاخه گل در دست، می‌خواهد آلوده کند؛

در جریان ازدواج امام جواد علیه‌السلام با ام فضل نظیر این تکرار شده است وقتی مراسم عقد خوانی تمام شد و وقتی زفاف انجام شد، فردا برای تهنیت نشستند روی تخت، مأمون نشسته امام جواد علیه‌السلام هم نشسته‌اند، صد کنیز زیاروی «وَبِيَدِكُمْ وَاحِدَةٌ مِنْهُنَّ»، و به دست هر کدام یک جام پر از گوهر دارد گوهر عالی، جواهراتش چه بوده است معلوم نیست، اینها جواهر به دست می‌آمدند در مقابل امام جواد علیه‌السلام «يُسَلِّمَنَّ عَلَيْهِ بِالْبُشْرَى»، خوشامد می‌گفتند و امام جواد علیه‌السلام سرشان پایین است و یک کلمه نه حرف می‌زند و نه نگاه می‌کند، این

آلوده ساختن است؛

کاری که ساواک من یادم است زمان شاه تلاش می‌کرد با بعضی از آقازاده‌های بعضی از علما انجام بدهد و موفق هم بود؛ مانند اینکه نوه مرحوم آقا سید ابوالحسن را کشیدند به دربار بعد کتابی نوشت «الشیعه والتصحیح»^{۱۱}، که هیچ وهابی این‌طور کتاب نمی‌نویسد، کتابش موجود است و الحمد لله نقد شده است.

در مقابل این کارها امام جواد علیه السلام چند کار انجام دادند؛ اول حضرت با ام فضل به مانند زنان عادی رفتار کرد وقتی قرار شد خطبه خوانده شود حضرت فرمودند مهریه مهر السنه است، ام فضل است باشد، بعد دست همسرشان را گرفتند و از دربار خودشان را دور کردند با اصرار آمدند مدینه زندگی کردند در بین راه هم مانور قدرت نشان دادند، آمدند کوفه در مسجد کوفه حضرت دو کار کردند شبانگاه نماز جماعتی خواندند بی نظیر، مانند آن نماز عید امام رضا علیه السلام قبل از اینکه نماز جماعت بخوانند درخت سدري آنجا بود حضرت در کنار آن وضو گرفتند، وضوی حضرت نماز که تمام شد برگشتند درخت خشکیده سدر داد و مردم از سدر آن خوردند؛ یعنی در بین راه حضرت مانور قدرت دارند؛

نکته دیگر اینکه به خواص دائماً خطر ام فضل و نامرادی‌هایی که از دست او می‌کشیدند را گزارش می‌کردند و این در همان زمان در بین شیعه مشتهر بود، همه اینها باعث می‌شد که در این جریان مأمون نتواند موفق باشد، یعنی نتواند با یک ازدواج که این ازدواج‌ها عمدتاً سیاسی است و هیچ رنگ و بوی عشق و محبت ندارد بخواهد امامت را مصادره کند و بگیرد و ببرد؛

از ویژگی‌های امام جواد علیه السلام می‌گفتیم، تنها امامی است که ظاهراً برادر و خواهر ندارد طبق نظر مشهور، شیخ مفید (ره) فرمودند که برای ایشان برادر و خواهر ندارند.

قهرماً اینجا یک سؤال مطرح می‌شود که اگر حضرت برادر و خواهری ندارند ما سید رضوی نباید داشته باشیم؛ چون سادات را به پدر و جد نسبت می‌دهند اگر سیدی ولد امام رضا علیه السلام است باید بشود رضوی، اما اگر سادات ولد امام رضا علیه السلام نیستند نباید به سید رضوی مشتهر بشوند باید همه سادات تقوی باشند از نسل امام جواد علیه السلام، ساداتی که در آن تیره هستند!

جواب آن هم روشن است؛ زیرا عمده ساداتی که از نسل امام رضا علیه السلام هستند و از نسل امام جواد علیه السلام از موسی مبرقع هستند و او چون از امامزادگانی است که خوش ندرخشیده است و اعمال خوبی ندارد و یک شخصیتی تقریباً مثل جعفر کذاب در مورد او داریم؛ اما در یکرشته دیگر چون از سرکردگان سپاه بود و به او برخی کارهای ناشایست را نسبت می‌دهند فرزندان موسی مبرقع به احترام به امام رضا علیه السلام نسبت داده شدند و رضوی خوانده شدند؛

توجیه دیگر این است که امام رضا علیه السلام پسر و دخترهای دیگری دارد که در کشور ما هم بعضی از بقاع مقدسه به ایشان منسوب هستند؛ اما بنابر نظر مشهور امام جواد علیه السلام تنها امامی است که برادر و خواهر ندارد؛ ظاهراً امام جواد علیه السلام تنها امامی است که با جناح پدرش است مأمون یک دختر به امام رضا و یک دختر به امام جواد علیه السلام داده است؛ البته این جریان راجع به امیرالمؤمنین و امام حسن و امام حسین علیهم السلام بنابر نقلی گزارش شده است.

آنچه که می‌خواهم عرض کنم در انتها حرکت فرهنگی سیاسی امام جواد علیه السلام در سه محور است؛

۱. اولین محور در زمان امام جواد علیه السلام اوج فعالیت‌های مختلف را داریم، زیدیه، واقفیه، غلات، مجسمه و ...

در زمان مأمون به دلیل بیت‌الحکمه و دارالحکمه که مأمون ایجاد کرد، نهضت ترجمه داریم و در این نهضت ترجمه تعداد زیادی از کتب یونانی‌ها منتشر شد و ترجمه شد و این باعث شد که بسیاری از افکار آشکار شود؛ لذا امام جواد علیه السلام در مقابل این نحله‌ها اولین حرکتشان شفاف‌سازی نظراتشان است.

کمتر به صراحت لعن فرق منحرفه را در لسان ائمه اطهار علیهم السلام مثل لسان امام جواد علیه السلام داریم، فرقه واقفیه غلات و مجسمه و با بخشنامه‌های رسمی حضرت نامه نوشتند به وکلای خود که اگر کسی قائل به تجسیم است که بسیاری از اهل سنت به تبع اشاعره این چنین قایل اند شیعیان ما پشت سر آنها نماز نخوانند و با آنها ارتباط از این جهت برقرار نکنند این شفافیت در موضع‌گیری در مقابل نحل و فرق منحرف از اموری است که قابل توجه است؛

امام جواد علیه السلام با اینکه خودش در فشار است فتوا داد به قتل ابوالمهری و ابن ابی الزرقاء که اگر دیدید بکشید آنها را (دیدید فتوایی که راجع به سلمان رشدی داده شد فتوای به قتل اینها را امام خمینی

(ره) داد) که اینها از غلات هستند و اینها دارند شیعه را بدنام می‌کنند و شواهدی داریم که اینها دستشان در دست دشمن است و غلات یک بحث پیچیده‌ای دارد، به نظر ما عملکرد غلات همیشه صددرصد اعتقادی نیست؛ بلکه رگه‌های سیاسی دارد؛ یعنی انتهای قضیه دست دستگاه خلافت است که این شواهدی دارد که اگر موقعی بحث شد من عرض خواهم کرد؛

۲. نکته دیگر توسعه بحث وکالت بود که حضرت در تمام جهان اسلام وکلای خود را گماشت و همان مشکلی که هارون پس از شهادت موسی بن جعفر علیه‌السلام پیدا کرد، مأمون بعد از شهادت امام رضا علیه‌السلام پیدا کرد؛ یعنی نفرت در حدی شد که نمی‌توانست دست خودش را به شهادت دو امام بیالاید؛ ده سال امام رضا علیه‌السلام با هارون زندگی کرد و کوچک‌ترین تعرضی نسبت به امام رضا علیه‌السلام نبود و مأمون نیز پانزده سال با امام جواد علیه‌السلام زندگی کرد؛ اما تعرضی نیست و از همین عدم تعرض ظاهری حضرت استفاده کردند دایره وکالتشان را بسیار گسترده کردند که خیلی هم با لطافت انجام شده است؛ یک نمونه عرض کنم امام جواد علیه‌السلام به ابراهیم بن محمد نامه نوشتند و در نامه دیگر نوشتند آن نامه را باز نکن تا فوت یحیی بن عمران؛ امر امام واجب‌الاطاعه است، ابراهیم بن محمد می‌گوید نامه را باز نکردم، چند سال بعد که یحیی بن عمران از دنیا رفت نامه را باز کردم دیدم حضرت نوشتند تمام مناصبی که از طرف من به دست یحیی بن عمران بوده است الان در اختیار توست و من هم به شیعیان می‌گویم همه به تو مراجعه کنند نامه را قبلاً نوشتند و زمینه‌سازی کردند و این‌طور سیستم وکالت را مدیریت کردند.

۳. آخرین مطلب اینکه امام جواد علیه‌السلام در سیستم حکومتی نفوذ کردند و بعضی از مقاصد خود را پیاده کردند در کنار جاسوسی مثل ام فضل؛

نمونه عرض کنم نوح بن دراج از شیعیان بزرگ است اسمش در روایات آمده است قاضی بغداد است و بغداد یعنی مرکز خلافت و او اولین قاضی بغداد است و بعد از آن می‌شود قاضی شهر کوفه یا نمونه دیگر محمد بن اسمعیل بن بزیع نیشابوری از وزرای خلافت عباسی است و کسی است که نامه به امام نوشت مخفیانه که من هر روز ممکن است شناسایی بشوم و کشته بشوم و بمیرم و من می‌خواهم یک پیراهن از شما داشته باشم به‌عنوان کفنم استفاده کنم، حضرت آرام و پنهانی پیراهن را فرستادند و این نفوذ دادن بهترین شاگردان در دستگاه خلافت و به این وسیله مدیریت بعضی از بخش‌های بدنه حکومت از کارهای دیگر امام جواد علیه‌السلام بود.

شهادت مولی‌الموالی جواد الأئمه علیه‌السلام را خدمت امام‌زمان ارواحنا له الفداء و همه شما تسلیت عرض می‌کنیم؛

امیدواریم ان‌شاءالله بتوانیم از فرهنگ معارفی امام جواد علیه‌السلام بیش‌ازپیش بهره‌مند باشیم نثار روح مطهر امام جواد علیه‌السلام صلواتی ختم بفرمایید.

«اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ.»

فهرست منابع

۱. مفید، محمد بن محمد، و مؤسسه آل البيت عليهم السلام لاحياء التراث. ۱۴۱۳. الإرشاد فی معرفه حجج الله على العباد. ج ۲. قم - ایران: المؤتمر العالمی لألفیه الشیخ المفید، ج ۲، ص ۲۷۵.
۲. برای مطالعه بیشتر رک به عطاردی قوچانی، عزیز الله. ۱۴۱۰. مسند الإمام الجواد أبی جعفر محمد بن علی الرضا علیهما السلام. ج ۱. مشهد مقدس ایران: المؤتمر العالمی للإمام الرضا (علیه السلام).
۳. از امام رضا علیه السلام نیز نقل دارد؛ خطیب بغدادی، احمد بن علی، و عطا، مصطفی عبدالقادر. ۱۴۱۷ □ ۱۹۹۷. تاریخ بغداد. ج ۲۴. بیروت - لبنان: دار الکتب العلمیه، ج ۱۹، صص ۱۳۴-۱۴۲.
۴. برای مطالعه بیشتر رک به داداش نژاد، منصور، «بررسی کتاب مفقود معالم العتره النبویه جنابذی (د ۶۱۱)»، تاریخ و فرهنگ، ۸۴، شماره ۴۲، ۱۳۸۹، صص ۱۲۳-۴۰.
۵. با اندکی تغییر: وَ قَالَ عَلَيْهِ السَّلَامُ لَزَكَرِيَّا بْنِ آدَمَ الْقَمِيَّ حِينَ قَالَ الشَّيْخُ عِنْدَهُ يَا سَيِّدِي إِنِّي أُرِيدُ الْخُرُوجَ عَنْ أَهْلِ بَيْتِي فَقَدْ كَثُرَتِ السُّفَهَاءُ فَقَالَ لَا تَفْعَلْ فَإِنَّ الْبَلَاءَ يُدْفَعُ بِكَ عَنْ أَهْلِ قَوْمٍ كَمَا يُدْفَعُ الْبَلَاءُ عَنْ أَهْلِ بَعْدَادَ بِأَبِي الْحَسَنِ الْكَاطِمِ عَلَيْهِ السَّلَامُ؛ مجلسی، محمدباقر بن محمدتقی، مسترحمی، هدایت‌الله، غفاری، علی‌اکبر، بهبودی، محمدباقر، مصباح یزدی، محمد تقی، محمودی، محمدباقر، خراسان، محمدمهدی، و دیگران. ۱۴۰۳. بحار الأنوار. ج ۱۱۱. بیروت - لبنان: دار إحياء التراث العربی، جلد ۵۷، ص ۲۱۷.
۶. برای اطلاع از این همایش به پیوند ذیل مراجعه کنید،
<https://rezaeitehrani.ir/lectures/79>
۷. برای مطالعه بیشتر رک به مرکز صهبا، «انسان ۲۵۰ ساله: بیانات مقام معظم رهبری درباره زندگی سیاسی - مبارزاتی ائمه معصومین علیهم السلام».
۸. غفاری، علی‌اکبر، کلینی، محمد بن یعقوب، و آخوندی، محمد. ۱۳۶۳. الکافی. ج ۸. تهران - ایران: دار الکتب الإسلامیه، ج ۶، صص ۳۶۰ و ۳۶۱.
۹. غفاری، علی‌اکبر، کلینی، محمد بن یعقوب، و آخوندی، محمد. ۱۳۶۳. الکافی. ج ۸. تهران - ایران: دار الکتب الإسلامیه، ج ۱، ص ۳۲۱.
۱۰. مجلسی، محمدباقر بن محمدتقی، مسترحمی، هدایت‌الله، غفاری، علی‌اکبر، بهبودی، محمدباقر، مصباح یزدی، محمد تقی، محمودی، محمدباقر، خراسان، محمدمهدی، و دیگران. ۱۴۰۳. بحار الأنوار. ج ۱۱۱. بیروت - لبنان: دار إحياء التراث العربی، ج ۵۰، صص ۶۸-۶۹.
۱۱. برای مطالعه بیشتر رک به حصین، سعد بن عبدالرحمن، و موسوی، موسی. بدون تاریخ. الشیعۀ و التصحیح. ج ۱.